

NUTQIY ETIKETLARNING TARJIMALARDA BERILISHI VA ULARNING TALQINI

Dilnoza Kamilovna Xodjayeva

Tillar kafedrası katta o‘qituvchisi, TIMC instituti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada nutq madaniyatida tildan foydalanish qoidalarini amaliy qo‘lly olish, talaffuz va urg‘u talablariga rioya qilgan holda, so‘z birikmasi, jumla yoki gaplar tuzishning me‘yoriy imkoniyatlari hamda chegaralarini bilishni talab etilishi haqida fikrlar bayon etilgan. Nutq madaniyatida asosiy e‘tibor nutqning aniqligi, sofligi, mantiqiyliigi, ifodaliligi, ta‘sirchanligiga qaratilgan bo‘ladi. Garchi bu sifatlar nutqiy etiket uchun ham ahamiyatli bo‘lsa-da, uning birliklari takrorlanuvchanligi, bir zayldaligi va barqarorligi bilan ajralib turadi. Nutq madaniyati lisoniy bilim va malakalar yig‘indisi bo‘lsa, nutqiy etiket ma‘lum millat vakillari nutqida atrof-muhit, muayyan shart- sharoitlar, turli urf-odatlar ta‘sirida yuzaga kelgan ifoda shakllaridan iborat bo‘ladi.

Kalit so‘zlar: Nutqiy etiket, suhbatdoshlar, millat tilini, axloqiy madaniyatda, notiqlik, nutq madaniyati.

АННОТАЦИЯ

В данной статье приводятся мнения о практическом применении правил употребления языка в культуре речи, требованиях знать нормативные возможности и пределы образования словосочетаний, предложений или предложений, соблюдении требований произношения и акцента. В культуре речи основное внимание уделяется точности, чистоте, логичности, выразительности и эффективности речи. Хотя эти качества важны и для речевого этикета, его единицам свойственна повторяемость, единообразие и устойчивость. Речевая культура – это совокупность языковых знаний и умений, а речевой этикет – это формы выражения в речи представителей определенного народа под влиянием окружающей среды, определенных условий и различных традиций.

Ключевые слова: Речевой этикет, собеседники, национальный язык, нравственная культура, ораторское искусство, культура речи.

KIRISH

Aloqa, idrok va tafakkur kuroli sifatida til, shuningdek, biz dunyoni qanday ko‘rishimizni tavsiflaydi, O‘tmish, bugun va kelajak o‘rtasidagi aloqani aks ettiradi... Har bir insonda tug‘ilganidanoq tilning muayyan ta‘sirlarni yuzaga keltirishiga, ya‘ni

hatto keyinchalik inson boshqa ko‘plab tillarga sohib bo‘lganda ham mutlaqo yo‘qolmaydigan, narsalarni o‘ziga xos tarzda ko‘rishni ato qilishiga ko‘ra ona tillari unikaldir. Xorijiy tilni o‘rganish bu dunyoni boshqacha ko‘rish bilan, boshqacha yondashuvlar bilan tanishish usulidir.

Nutqiy etiket deganda, suhbatdoshlar tomonidan o‘zaro aloqa o‘rnatish va uni maqsadli yo‘nalishda olib borish, saqlash uchun jamiyat tomonidan qabul qilingan va qo‘llanish zarurati talab darajasiga ko‘tarilgan turg‘un muloqot qoliplarining milliy xarakterdagi maxsus kichik tizimlari tushuniladi.

Rus tilshunos olimi N.I.Formanovskaya nutqiy etiketga quyidagicha ta‘rif beradi. "Nutqiy etiket tushunchasi nutqiy xulqni tartibga soluvchi qoidalar, suhbatdoshlar o‘rtasida aloqa o‘rnatish, ko‘zlangan maqsadda aloqani saklab turish va uni to‘xtatish uchun jamiyat tomonidan qabul qilingan tizimidir.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

So‘zlashuv hayotning ma‘lum andozalari bilan bog‘liq tarzda bir butun kolipdagi jummalarni keltirib chikaradi. Ular hayotiy vaziyatlarga va suxbat mavzulariga aloqador bo‘ladi. Ma‘lumki, bunday jumlalarining barcha tiplari boshqasiga nisbatan muayyan farklanishda bo‘ladi, aks holda, ularning tiplari farqlanmaydi.

Ammo nutq madaniyati ham nutqiy etiket kabi aloqa-aralashuv jarayoni uchun xizmat qiladi, ularning o‘xshash jihati shundaki, ikkisi ham muloqotni belgilangan me‘yorda, kelishmovchiliklar va karshiliklarsiz, maqsadga muvofik tarzda olib borishga qaratilgandir. Nutqiy etiket tushunchasini nutq madaniyatidan farqlash zarur. Nutq madaniyatida o‘ziga xos talab - me‘yor mavjud. Ya‘ni yuqori nutq madaniyatiga ega bo‘lish uchun nutk egasida bilim va malakalar yetarli bo‘lishi bilan birga, o‘z fikrlarini til birliklari yordamida to‘g‘ri, aniq va ifodali yetkazib bera olish mahorati ham mavjud bo‘lishi kerak.

Bundan tashqari, nutq madaniyatiga ega bo‘lish deganda, o‘z fikrini turk, ifodali va ta‘sirchan xolda yetkazish maxorati nazarda tutilsa, nuchkiy etiket birliklarini o‘rinli qo‘llash uchun o‘zaro mulokot ishtirokchilarining ma‘lum mahoratga ega bo‘lishi emas, balki umumiy konda talablari ko‘proq inobatga olinadi.

Nutqiy etiket birliklarining vazifalari, ahamiyati, ularning ishlatilish o‘rinlarini to‘laqonli tushunish uchun sotsiolingvistika, Paralingvistika, lingvopragmatika kabilarning nutqiy muomala etiketlari bilan bog‘liq nazariy xulosalaridan foydalanish zarur bo‘ladi.

Ma‘lumki, xar bir xalqning o‘ziga xos madaniyati, urf-odatlar va shu katorda, jamoatchilik orasida muloqotga kirishishda ma‘lum etiket me‘yorlari bo‘ladi.

Asosiy qism:

Etiket - axloqiy madaniyatda yaqqol koʻzga tashlanadigan munosabat koʻrinishlaridan biri. U koʻproq insonning tashqi madaniyati, oʻzgaralar bilan boʻlgan munosabatlarda oʻzini tutish qonun-qoidalarining bajarilishini boshqaradi. Agar muomala jarayonida inson oʻz harakatlariga ijodiy yondashsa, yaʼni bir holatda bir necha xil muomala qilish imkoniga ega boʻlsa, etiket muayyan holat uchun qoidalashtirib qoʻyilgan xatti-harakatni taqozo etadi. Etiket keng qamrovli tushuncha boʻlib, u, maʼlum maʼnoda, umumbashariy miqyosda qabul qilingan muomala qonun-qoidalarini oʻz ichiga oladi?

Oʻzbek maʼrifatparvarlaridan biri Abdulla Avloniy *"Millat tilini yoʻqotmaq millatning ruhini yoʻqotmaqdir"*, deb taʼkidlaganda, til va millat ruhining mushtarakligi haqidagi qarashlari V.Gumboldt gʻoyalariga bevosita hamohanglikda tutashib ketadi.

Madaniyatlararo nutqiy kompetensiya atamasini ishlatganimizda madaniyatlar, yaʼni ikki va undan ortiq xalqlar madaniyati oʻrtasidagi nutqiy etiketlar tushuniladi. Bu oʻrinda turli madaniyatga ega boʻlgan jamiyat aʼzolarining oʻzaro farkli nutqiy odatlari uygʻunlashuvi deyish mumkin. Turli ijtimoiy muhit vakillari oʻzaro uchrashganda nima yuz berishini oldindan aniq aytib boʻlmaydi, aksincha, ularning nutqiy faoliyatida har ikkala madaniyat shaklidan farqlanuvchi oraliq nutqiy etiket paydo boʻladi. Bunda pragmatika uchun nihoyatda qiziq faktlarni uchratish mumkin.

Inson ichki madaniyati va uning misolida maʼlum xalq madaniyatini koʻrsatuvchi eng yirik vositalardan biri bu tildir. Shu sababli ham nutqiy etiket shakllari tilshunoslik fanining ham qiziqarli masalalarga boy oʻrganish obyekti boʻla oladi. Ayniqsa, tahlillar qiyosiy tarzda olib borilganda, ish xarakteri yanada dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Xar bir tilda kishilar soʻzlashar ekan, ularning tabiatiga xos tarzda etiketlar shakllanadi va oʻziga xos nutqiy etiket qoliplari urfga aylanadi. Ammo ularning shakllanishi oʻta ijtimoiylashgan hodisalar asosida yuz bergani bois bir til doirasida olib borilgan kuzatishlarda ularning

Nutq madaniyati bilan bogʻliq muammolar fanimiz tarixida antik davr tilshunosligiga borib taqaladi. Oʻzbek tilshunosligida nutqiy etiketni ifodalovchi vositalar, boshqa koʻplab xalqlar tilshunosligi tarixida boʻlgani kabi, dastavval, madaniyatshunoslik, odob-axloq meʼyorlari qatorida oʻrganilgan. Bu davr adabiyotlarida oʻrganilgan nutqiy etiket, jumladan, muloqot shakllari til birligi sifatida emas, balki tarbiya ifodasi, inson shaxsiyatining namoyon etuvchi tushunchalar sifatida tahlil etilgan. Bu kabi asarlar mohiyatiga koʻra ilmiylikka nisbatan koʻproq didaktik xarakterga ega hisoblanadi. Ularda pand-nasihat qilish,

yoʻl- yoʻriq koʻrsatish va asar maqsadiga koʻra ham oʻrganishdan koʻra oʻrgatish ustuvorligi seziladi. Bunday asarlar qatoriga Kaykovusning *"Qobusnoma"*, Forobiyning *"Fozil odamlar shaxri"*, Ahmad Yugnakiyning *"Xibatul haqiq"*, Saʼdiy Sheroziyning *"Guliston"* va *"Boʻston"* Alisher Navoiyning *"Mahbubul qulub"*, Abdulla Avloniyning *"Turkiy guliston yoxud axloq"*, *"Pandnomalar"* kabilarni kiritish mumkin.

Nutqiy etiketni ifodalovchi birliklar keyinchalik fan doirasida oʻrganila boshlandi. Dastlabki davrlarda notiqlik, nutq madaniyati va nutk etikasi masalalari tarkibida oʻrganilgan mazkur birliklarning oʻzbek tilshunosligi fani doirasida tadqiq etilishida rus tilshunosligi vakillarining oʻrni katta boʻldi. Bajarilgan ishlar xarakteriga koʻra, nutk madaniyati, muloqotga kirishishi sirlari, usullari, bundan tashqari, uslub, axlok kabi masalalarga koʻprok aloqador boʻlsa-da, ularda nutqiy etiket birliklari maʼlumjixati bilan oʻrganilganligi, muximi, tadqiqot obyektini koʻrish mumkin. Jumladan, sifatida ajratilganligini ingliz tilshunosligida hamda oʻzbek tilshunosligida qator tadqiqot ishlari olib borilgan.

Koʻrinadiki, inson muloqot nutqiga oid tadqiqotlar u yoki bu yoʻnalishda turli nomlar ostida amalga oshirilgan boʻlsa-da, tilshunoslar bu masalalarga hamma davrlarda ham katta qiziqish bilan qarab kelganlar.

Adabiyotlar tahlili:

Oʻzbek tilida nutq madaniyati, nutqiy odatlar masalalarining nazariy tadqiq etilishi hamda tilshunoslikda aloxida tarmok sifatida shakllanishida taniqli olimlar S.Ibrohimov, R.Kungurov, X.Doniyorovlar tamal toshini qoʻygan boʻlsalar, keyinchalik boshqa olimlar katta mehnat kilib, bu yoʻnalishda muayyan sohalarni shakllantirishga erishdilar. Jumladan, E.Begmatov, A.Rustamov, N.Mahmudov kabi yirik olimlar, asosan, leksik birliklar, soʻz kesimida ish olib borgan boʻlsalar, B. Oʻrinboyev sintaksis sohasida, E.Begmatov, Yo.Tojiyev, S.Moʻminov, S.Karimov, Sh.Iskandarova, Z.Akbarova kabi olimlarning tadqiqotlarida esa muloqot jarayonining nutqiy odat shakllari jihatdan tahlili masalasiga oydinlik kiritildi. A.Mamatov esa nutq madaniyati va til meʼyorlariga oid atama va tushunchalarga izoh berilgan lugʻat yaratdi.

Oʻzbek tilshunosligida nutqiy odatlarning ilmiy asoslari boʻyicha qator tadqiqotlar amalga oshirildi. Bu soha rivojida koʻplab olimlar qatorida professor N.Mahmudovning alohida xizmatlari bor. Xususan, olimning ilmiy qarashlarida til va jamiyat munosabatlarining oʻziga xos jihatlari nazariy asoslangan. Jumladan, uning *"Til siyosati va siyosat tili"*, *"Xalqaro til va ona tili"*, *"Fan tili va til fani"*, *"Suz oʻzlashtirishda meʼyor va milliylik"*, *"Oʻxshatishlar va milliy nigox"* nomli va boshqa koʻplab ilmiy izlanishlarida oʻzbek tili nutqiy meʼyorlarining Oʻziga xos tomonlari

lingvokulturologik, antropotsentrik hamda kognitiv tilshunoslik yutuklarini o'ziga singdirgan yangicha qarashlar asosida chukur tadbik etib berildi. Tilda o'xshatishlarning turg'unlashuvi hodisasiga aloxida urg'u bergan olim uni xalq turmush tarzi, yashash odatlari bilan bog'liqligini ta'kidlaydi: "xalqning dunyoni ko'rishi va anglashidagi o'ziga xoslik, ya'ni milliy-madaniy va milliy-konnotativ ma'lumot bevosita ayni o'xshatish etalonida o'z tajassumini topadi".

Professorning ilmiy izlanish omillarga bog'liqligi aniqlangan manzarasining milliylik bilan bog'liq jihatlari o'xshatishlar vositasida yanada anik namoyon bo'lishini nazariy asoslagan olim "boshka unsurlar implitsit ifodalana bilgani holda, o'xshatish etaloni fakat eksplitsit ifodalanmog'i shart, ya'ni o'xshatish etaloni bevosita lisoniy ifodaga ega bo'lmasa, o'xshatish mazmunidagi ibora shakllana olmasligini ta'kidlaydi. Bundan tashqari, N.Maxmudov nutq uslublari, jumladan, o'zbek tilida ish yuritish masalalarining nazariy asoslanishiga katta hissa qo'shdi. Olim davlat va jamiyat o'rtasida til vositasining ahamiyatini yoritir ekan, nutqiy faoliyatda jamiyat kishilarining axloq normalariga daxldor kuyidagi qimmatli fikrlarni bayon etadi: ". jamiyat intizomi andazalari, kamida, taraqqiy qilgan tillarning barchasidagi so'zlarning semantik sig'imidan u yoki bu darajada o'rin olgan bo'ladi. Bu, shubhasiz, tilning boyligi va inja ifoda imkoniyatlari bepoyonligining, inson va nutqning bir-biriga naqadar musallamligining yana bir muhtasham shahodatidir"². Ko'rinadiki, jamiyat intizomi uning nutqiy munosabatlarida aks etar ekan, har bir tilning o'ziga xos tomonlari bo'lishi bilan birga, barcha tillarda mavjud bo'lgan nozik o'xshashliklarga ham ega bo'ladi.

Professor S.Mo'minov o'z ilmiy izlanishlarida o'zbek muloqot xulkinii ilk bor ijtimoiy lisoniy aspektida o'zbek kommunikantlari faoliyatining kompozitsion bosqichlari, kommunikantlar o'rtasidagi munosabatning milliy o'ziga xos xususiyatlari, muloqot xulqining jins, yosh, sotsial va xudud jihatidan xoslanishini atroflicha tadqiq etdi.

Akbarova murojaatning inson nutqiy faoliyatidagi o'rni, mavqei, boskichlari, murojaat ifodalashning o'ziga xos turli shakllari, murojaat maydoni strukturasi, murojaat ifodalovchi ekstralingvistik vositalar, murojaatning inson nutk faoliyatining ajralmas qismi sifatidagi universal hodisa ekanligini tadqiq etadi. Mazkur tadqiqot ishida murojaat shakllarining nutqiy jarayonlarda qo'llanilishini xoslangan va xoslanmagan leksika, xoslangan va xoslanmagan gap shakllari o'zbek tili materiallari asosida tadqiq etilar ekan, xoslanayotgan leksikani alohida ajratilgani diqqatga sazovordir. Bundan tashqari murojaat ifodalashning ekstralingvistik vositalari haqida ma'lumotlar berilgan.

Olima ularni shartli ravishda tasniflar ekan, ularni uch guruhga bo'ladi:

- a) ishora- xarakterga asoslangan jestikulyatsion vositalar;
- b) tovushga asoslangan fonatsion vositalar;
- v) rang vositasi.

Nutq madaniyatiga bag'ishlangan mazkur ishlar aksariyati bir til doirasida o'rganilgan. Ko'rinadiki, nutq madaniyati doirasida o'zbek tilshunosligida olib borilgan ishlar bir til qonuniyatlarinigina o'rganish bilan cheklangan, shu asnoda qiyosiy planda olib boriladigan ishlarga extiyoj mavjuddir, deb aytishga to'la asosimiz bor.

Holbuki, "vazifasi til va madaniyat, til va etnos, til va mentalitet o'rtasidagi o'zaro munosabatni tavsiflash va o'rganishdan iborat bo'lgan bu.

Madaniyat so'zi lotincha colore - so'zidan olingan bo'lib, yashamoq, gamxo'rlik qilmoq, bezanmoq, ta'lim olmoq, saqlamoq, ehtiyot qilmoq, ma'naviy boy bo'lmoq, bunyod qilmoq, qadrlamoq, itoat etmoq va bayram qilmoq kabi ma'nolarni anglatadi. Lekin yuqoridagi talqinlar madaniyat tushunchasini to'laqonli ochib bermaydi. Madaniyatni hayotning barcha jabhalaridagi eng oliy ko'rinish sifatida qabul qilish mumkin. 1970 yillardan boshlab, dunyoning qator mamlakatlarida va, xususan, Angliyada madaniyatni anglash natijasi o'laroq kishilar dunyoqarashida keskin o'zgarishlar kuzatila boshladi.

Nutqiy etiketning o'ziga xoslik xususiyati va madaniyatlararo farqlanishlar muloqotning tub mohiyatidan boshlab o'rganish ehtiyojini yuzaga keltiradi. Madaniyatlararo muloqot faqat lisoniy tarzda kechmaydi, balki tashqi ko'rinish, yuz ifodasi, imo-ishora va jestlar orqali xabarlarini qabul qilishning o'zida muloqot jarayoni boshlanadi .

Yes, right. A animated (illustration) book is a good idea

(Xa, to'g'ri. Rasmlı kitob – bu yaxshi fikr)

Ba'zan tasdiq ma'nosini nolisoniy vositalar orqali ham ifoda etiladi. Masalan: "Eshitdingmi" dedim. Yerga qaradi. Uni ortiqcha uyaltirmaslik uchun eshikka qarab yura boshladim-da, "maylimi?" deb so'radim. Javob o'rniga "Osh yemay ketasizmi?" dedi. Bu uning ikkinchi turli qilib aytilgan "mayli" javobi edi (A.Qodiriy, Mexrobdan chayon).

Bu holda maqsad, ma'noni ifodalash lisoniy va nolisoniy vositalar yordamida faqat nutqiy etiket uchungina xos bo'lgan ma'nodoshlik qatorini vujudga keltiradi: so'z, so'z birikmasi, gaplar bilan imo-ishoralar sinonimligi hosil bo'ladi.

Sh.M.Iskandarova "O'zbek nutq odatining muloqot shakllari" mavzusidagi nomzodlik dissertatsiyasida turli tushunchalarni ifodalash uchun xizmat qiluvchi "vazifa" so'zining ma'nolari nutqiy etiketga tegishlilikini, nutqiy etiketning eng asosiy vazifalaridan biri aloka o'rnatish bo'lib, unda xususiy va ommaviy tarzda

aloqa oʻrnatish va muloqotni saklash tushunilishini, bu vazifa soʻzlashuvchilarning yoshi, jinsi, tanish-notanishligi, muloqot sharoiti asosida oʻziga xos oʻrin tutishini alohida taʼkidlab oʻtadi.

Nutqiy etiketning ikkinchi vazifasi tinglovchiga qaratilgan iltifot, yaʼni konnotiv funksiyasidir. Iltifot vazifasi salomlashish, xayrlashish, uzr soʻrash, qutlash vaziyatlarida koʻzga tashlanishi bilan birga uni kuchaytiruvchi maxsus lisoniy birliklar ham mavjud: *"labbay -my tears, I'm all in ears"*, *"marhamat- with pleasure,"*, *"salomat boʻling -Be health"* "uzr -Sorry " singari.

- *Labbay, oyijon!*" (Oʻ. Hoshimov, Ikki eshik orasi).

What did you say? Do you want to take Dr. Torres home with you? (Nima dedingiz? Doktor Torresni birga uyga olib bormoqchimisiz?)

Nutqning boshqaruv (regulyativ) vazifasi ham oʻzbek va ingliz nutqiy etiketida muloqotning barcha vaziyatlariga toʻgʻri keladi. Aloqa oʻrnatishda u yoki bu til birliklarini tanlab ishlatish soʻzlovchi va tinglovchi oʻrtasidagi muloqot xususiyatini belgilaydi. Katta/kichik, erkak/ayol, boshlik/xodim va shu kabi boshqa qator munosabatlarda muomala nutqiy etiket birliklarini meʼyorida va oʻrinli qoʻllanilishi bilan namoyon boʻladi. Shu asnoda uning boshqaruv funksiyasi amalga oshadi.

Xitob (appelyativ) vazifasi ham yuqoridagilarga oʻxshab, nutqiy etiketning barcha vaziyatlarida koʻrinadi, u, asosan, tinglovchining diqqatini jalb qilish uchun xizmat qiladi. Nutqiy etiketlarda uni taminlovchi vositaqlarning ham meʼyori saklanadi.

Nutqiy etiketning taʼsir etish (perseptiv) vazifasi adresant tomonidan qoʻllanilayotgan lisoniy va nolisoniy vositalar natijasida adresatning taʼsirlanishidan iborat boʻlib, bu, koʻpincha, tinglovchining imo-ishora, yuz ifodasi, ayniqsa, mimikalari bilan ifoda etiladi. Nutqiy etiketlarda ularning oʻrinliliigi muhim sanaladi.

Hayajon vazifasi (emotiv) esa hamma birliklarga tegishli boʻlmay, soʻzlashuvchilarning meʼyoriy tarzda aloqa oʻrnatishlari va uni maqsadli olib borish tabiatlari bilan bogʻlanadi. Bunda, koʻpincha, muloqotga kirishuvchilarning yosh, jins va asosiysi xarakter xususiyatlari muhim ahamiyat kasb etadi.

"Ajabmas, ogzinglar oqarib qolsa. U yonimga choʻkkaladi. - Oling, aylanay, zogoradan oling. Ertalab yopuvdim. Kimsanboydan xabar bormi?" (Oʻ. Hoshimov, Ikki eshik orasi)

Bu oʻrindagi tilak, umid, tasalli, dalda, taklif, xol soʻrash soʻzlovchi tomonidan meʼyoriy holatni saklash va etiket orqali oʻzini namoyon etish uchun ishlatilgan. Bu yerdagi masalalar tinglovchi uchungina muhim, soʻzlovchi esa oʻzbekona lutf - koʻngil soʻrash bilan muloqotni kerakli tarzda davom ettirishga harakat qilmoqda,

unga berilayotgan muammolar u qadar ahamiyatli bo'lsa ham, aloqaralashuvning belgilanganidek saqlanishi zarur.

Demak, ko'rinadiki nutqiy jarayonga qo'yiladigan talablar va til birliklarining vazifalari (boshqaruv, hitob, ta'sir etish, hayajon) nutqiy etiket ifodalanishi bilan o'zaro qorishib, singib ketadi. Nutqiy etiket bunday o'rinlarda ularning me'yorda qo'llanilganligi va o'rinliliigi bilan baholanadi. Bunda tilning segment birliklari (so'z, so'z birikmasi, gap) bilan bir qatorda, supersegment birliklar (ovoz toni, balandligi, ohang, tovush sifati) ham o'ta muhim sanaladi.

XULOSA

Hozirgi kunda ep yuzidagi kator mamlakatlar ko'pmadaniyatlikka ega bo'lib, bu mamlakatlar aholisining tinch-totuv yashashi uchun kishilar o'rtasida o'zaro me'yoriy aloqani, nutqiy muloqotning o'ziga xos xususiyatlarini puxta o'rganish, tadqiq etish yanada dolzarb ahamiyatga ega. Madaniyatlararo ziddiyatlarning oldini olish uchun muxojirlar o'z qadriyatlarini va urf-odatlarini saqlagan holda, o'sha mamlakat xalqlarining urf-odatlarini hamda qadriyatlarini tubdan o'rganishi, ularni xurmat qilishi zarurligi talab etiladi. Mulokot shakllari dastlab didaktika va madaniyatshunoslik masalalari qatorida o'rganila boshlagan bo'lsa, keyinchalik bu jarayonlarda lisoniy birliklar ishtiroki va ularning ahamiyati tilshunoslik fani doirasida tadqiqotlar obyektiga aylandi.

Har bir millatning muayyan urf-odatlarini, e'tiqodlari asosida shakllangan o'ziga xos nutqiy odatlari mavjud bo'lib, bu belgilar ana shu xalqlarning tillarida yaqqol namoyon bo'lib turadi.

Madaniyatlararo muloqot faqat lisoniy tarzda yuzaga chiqmasdan, balki ma'lum xalqlarning tashqi ko'rinishi, ularning yuz ifodasi, imo- ishora hamda jestlari orqali ham aks etishi mumkinligini alohida ko'rsatish zarur.

Ingliz tilshunosligida nutqiy odatlar yevropa madaniyati ta'sirida, o'zbek nutqiy odatlari sharq madaniyati ta'sirida shakllangan bo'lib, ularni kiyosiy asosda o'rganish ikki millat vakillari uchun xam ahamiyatli. O'zbek va ingliz nutqiy etiketlarining muloqot shakllari ma'lum nutqiy vaziyatlarning o'zaro o'xshash va farkli jihatlarini aniqlash orqali yoritiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI (REFERENCES)

1. Махмудов Н. Тил сиёсати ва сиёсат тили // Тил тилсими тадқиқи Тошкент: Мумтоз суз, 2017.-Б.5
2. Ходжаева Дилноза. Таржималарда нутқий этикетларнинг берилиши. (2024). Ustozlar Uchun, 55(1), 47-53.
<https://pedagoglar.org/index.php/02/article/view/91>

3. Ожегов С.И. Лексикология. Лексикография. Культура речи. - М.: Высшая школа, 1974. – С. 287.
4. Xayrulla Xudoyorovich Hamidov, & Arzu Karausta. (2023). Terms relating to journalism in Turkish language and their translation. International scientific conferences with higher educational institutions, 3(08.05), 71–75.
5. Степанов А. О культуре речи. - М.: Искусство, 1961;
6. Голубовский Д.А. Невербальная коммуникация в древнерусских письменных источниках: опыт семантического анализа: Автореф. дис. канд филол.наук.- М., 2009.
7. Ночевник М.Н. Культура и этика общения. - Ташкент: Узбекистан, 1985.
8. Шодмонов Э. Муомала муносабатларида қўлланилган сўз-гапларга доир. // Тилшунослик масалалари. Тошкент, 1970;
9. Ўринбоев Б. Ҳозирги ўзбек тилида вокатив категория. – Тошкент: Фан, 1972;
10. Ўринбоев Б. Ўзбек тили сўзлашув нутқи синтаксиси масалалари. Тошкент, 1974;
11. Бегматов Э. Нутқ маданияти проблемасининг пайдо бўлиши ва асосланиши // Нутқ маданиятига оид масалалар. Тошкент: Фан, 1978;
12. Расулов.Т. Ўзбек мулоқот хулқининг функционал хосланиши: Филол. фан номз дисс. автореф.- Тошкент, 2008. – Б..24.
13. Маматов А.Э. Нутқ маданияти ва тил нормасига оид терминлар ва тушунчалар изоҳи. Тошкент: Баёз, 2014. – Б.36.
14. Махмудов Н. Ўхшатишлар ва миллий нигоҳ // Тил тилсими тадқиқи Тошкент: Мумтоз сўз, 2017. - Б. 168
15. TESHABOYEVA, Ziyodakhon. "A Comparative Analysis Of Phraseological Units In “Baburname” And Their Different English Translations." *Philology Matters* 2019.1 (2019): 102-108.
16. Hamidov, Xayrulla TURKCHA MAROSIM NOMLARI VA ULARNING TARJIMASIGA DOIR // ORIENSS. 2022. №Special Issue 28. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/turkcha-marosim-nomlari-va-ularning-tarjimasiga-doir>.
17. MAKSUDOVA, DILSHODA KAKHRAMONOVNA, and FERUZA FARXOD QIZI SULTANOVA. "ADVANTAGES OF LEGAL BASIS OF ACTIVITY OF NATIONAL CULTURAL CENTERS IN UZBEKISTAN." (2024): 100-106.
18. Qodirovna, T. Z., & Shavkataliyevna, Q. M. (2024). THE APPEARANCE OF VISUAL EXPRESSIONS’TRANSLATION INTO ENGLISH IN THE WORK

“THE DAYS GONE BY” BY ABDULLA QODIRIY. *Open Access Repository*, 10(1), 78-81.

19. Abdullayeva, Marxabo Raxmonkulovna. "INGLIZCHADAN TARJIMADA FRAZEOLOGIZMLAR MA'NOSINI BERISH MUAMMOLARI." *GOLDEN BRAIN* 2.1 (2024): 595-600.

20. Abdullayeva, Marxabo Raxmonkulovna. "BEVOSITA TARJIMADA FRAZEOLOGIZMLAR MA'NOSINI BERISH." *PEDAGOGS* 56.1 (2024): 134-138.